

4.1 OEFENEN MET 'U' EN 'JIJ'

Ken je iemand niet: dan zeg je **u**.

Ken je iemand wel:

- Is die persoon ouder: dan zeg je **u**.
- Is die persoon jonger: dan zeg je **jij**.

Tegen een jongere persoon met een hogere functie (rechter, politieagent) in een formele situatie zeg je ook **u**, maar tegen kinderen zeg je altijd **jij**.

Situaties om mee te oefenen

Werk samen in tweetallen. Je gaat elkaar aanspreken met **u** of **jij**, formeel of informeel. Kijk naar het verschil:

- 1 Je komt binnen bij de dokter. Die zegt: 'Wat kan ik voor u doen?' Wat zeg je?
- 2 Je ziet een vriend in de gang van de taalschool. Wat zeg je?
- 3 Je stapt de trein in. Er is een plaats vrij naast een oude dame. Wat zeg je?
- 4 Je burens hebben harde muziek aan. Jij hebt er last van. Je gaat naar ze toe. Wat zeg je?
- 5 Je wilt weten welke bus naar het station gaat. Je ziet iemand staan bij de halte. Wat zeg je?
- 6 Je wordt opgebeld door iemand die je niet kunt verstaan. Je weet niet wie het is. Wat zeg je?
- 7 Je belt naar de taalschool om te zeggen dat je niet op school kunt komen. Je krijgt iemand van de administratie aan de lijn. Wat zeg je?
- 8 Je dure fiets is gestolen. Je gaat naar de politie om aangifte te doen. Wat zeg je?
- 9 Je bent verhuisd. Je gaat naar het stadhuis om je in de gemeente in te schrijven. Wat zeg je tegen de ambtenaar?
- 10 Je hebt een broek gekocht, maar hij past niet. Je wilt hem ruilen. Wat zeg je tegen de verkoopster?

5.1 WOORDACCENT BIJ VOOR- EN ACHTERVOEGSELS

Werkwoorden met een voorzetsel als voorvoegsel

Er bestaan veel werkwoorden met een voorzetsel als voorvoegsel (prefix), waarvan de meeste, de scheidbare werkwoorden, het accent op het voorvoegsel hebben. Onscheidbare werkwoorden hebben geen woordaccent op het voorvoegsel. Een klein deel van de voorvoegsels komt zowel met accent als zonder accent voor. In het laatste geval zijn die werkwoorden dus onscheidbaar. En dan zijn er nog de werkwoorden die een andere betekenis hebben met en zonder accent op het voorvoegsel. Voor de leerder van het Nederlands is dit allemaal nogal verwarrend, vooral omdat je aan de infinitief niets kunt zien.

Dit zijn frequent voorkomende werkwoorden met voorvoegsel:

Met accent op het voorvoegsel	Met of zonder accent: scheidbaar of onscheidbaar	Met en zonder accent: hetzelfde woord met verschillende betekenis
af- áfspreken	aan- áánkomen	dóórbreken, doorbréken
bij- bijhouden	aan- aanváárdén	dóórlopen, doorlópen
binnen- bínnekomen	door- dóórbrengen	óndergaan, ondergáán
mee- méénemen	door- doorstáán	óverkomen, overkómen
na- názeggen	om- ómvallen	óverstromen, overstrómen
neer- néérezetten	om- omschrijven	vóórkomen, voorkómen
op- ópbellen	onder- ónderbrengen	
tegen- tégenhouden	onder- ondertékenen	
terug- terúgbrengen	over- óverstappen	
toe- tóégeven	over- overtúígen	
uit- úitnodigen	voor- vóórstellen	
voort- vóórtzetten	voor- voorkómen	

Voor- en achtervoegsels

Behalve deze werkwoorden zijn er ook veel werkwoorden met een onbeklemtoonde prefix, zoals *be-*, *ge-*, *ont-*. Dit zijn geen voorzetsels, maar uitsluitend prefixen, zonder betekenis. Een uitzondering is *mis-*, dat ook los voorkomt: *je hebt het mis*, en *ont-* en *her-*, die soms betekenis hebben. Vaak is de betekenis niet zo duidelijk. Het prefix *her-* komt voor zonder accent: *herhálen*, *herstéllen*, maar ook met accent: *hérexamen*, *hérkiezen*.

Er bestaan prefixen waarop altijd een accent valt, zoals *anti-*, *oer-*, *oud-*. Deze hebben wel betekenis en ze gedragen zich qua accent net als de samengestelde werkwoorden (*ademhalen*: *ik haal adem*) en zelfstandige naamwoorden (*wasmachine*). Dit wil zeggen dat het woordaccent altijd op het eerste woord ligt.

Wat betreft de accentuering bij de overige voor- en achtervoegsels zijn er niet veel regels te ontdekken. Zie het schema hieronder. We kunnen hoogstens zeggen dat een aantal namen van bewoners van landen, zoals *Chinéés*, *Afrikáán*, en vrouwelijke achtervoegsels, zoals in *kokkín*, *koningín*, het accent op het achtervoegsel hebben. Er is zelfs één achtervoegsel dat zowel met als zonder accent voorkomt: *zénuwachtig* – *reusáchtig*.

	Met accent		Zonder accent	
Voorvoegsel of prefix	anti- ex- hyper- wan- super- oer- oud- her- mis-	anti-militair ex-man, ex-minister hypergevoelig wangedrag, wanbeleid superbeleefd, supermooi oeroud, oermoeder oud-trainer, oudtante herexamen, herkiezen misrekening, mispunt	be- er- ge- ver- mis- ont- her-	betalen, bespreken ervaren, erkennen gepraat, gebeuren verhuizen, veranderen mislukken, misdragen ontdekken, ontcijferen herinneren, herhalen
	<i>Deze lijst is oneindig uit te breiden.</i>			
Achtervoegsel of suffix	-aan -ees -teit -in -isatie -isering -iseren -ie -iek -achtig -tief -eel -eur -aardig	Italiaan Chinees elektriciteit vriendin, koningin nationalisatie democratisering isoleren, praktiseren melodie, therapie, energie techniek, fabriek reusachtig actief, sportief cultureel controleur, directeur eigenaardig, merkwaardig, hulpvaardig	-aar -achtig -baar -e -ig -heid -ing -isch -ische -vol -rijk -en -je (-tje, -pje, -kje) -elijk -loos -zaam -(i)tie -schap -te -er -ling	verzamelaar zenuwachtig eetbaar, drinkbaar zieke, verkeerde gezellig, aardig gezelligheid, veiligheid regering logisch, historisch Belgische, Russische zinnvol, liefdevol belangrijk, omvangrijk houten uurtje, raampje, puddinkje vriendelijk, hartelijk werkeloos, waardeloos werkzaam, langzaam politie, positie, productie vriendschap ruimte, lengte bakker, ondernemer drieling, eenling

6.1 OEFENEN MET LUISTEREN NAAR SPREEKTAAL

Luisteren 1

Hoeveel woorden hoor je? Je hoort een zin. Hoor je twee of drie woorden?

Zet een 2 of een 3 achter de zin.

- 1 Zuwwegaan? _____
- 2 Wattunnonzin. _____
- 3 Tsawwel. _____
- 4 Pazzop! _____
- 5 Tsegju? _____
- 6 Sefijfunegentug. _____
- 7 Tuuekniet. _____

Luisteren 2

Hoeveel woorden hoor je? Je hoort een zin. Hoor je twee of drie woorden?

Zet een 2 of een 3 achter de zin.

1 Izzieziek? _____	11 Kweenie. _____
2 Hoegaatet? _____	12 Nogges? _____
3 Totsodan. _____	13 Eiguknietnee. _____
4 Zeidiewat? _____	14 Kbenmoe. _____
5 Twasleuk. _____	15 Wachteffe. _____
6 Zakdoen. _____	16 Snapjet? _____
7 Belzop? _____	17 Waarissie? _____
8 Hijsweg. _____	18 Dasgoed. _____
9 Ksieut. _____	19 Kijkes. _____
10 Sorryoor. _____	20 Keponger. _____

6.2 OEFENEN MET KLEMTOON

Achtervoegsels met en zonder accent

Luister naar de docent. Hoor je het accent op de laatste lettergreep? Zet 'ja' of 'nee' achter het woord.

1	actief	_____	11	koning	_____
2	actie	_____	12	koningin	_____
3	technisch	_____	13	gezellig	_____
4	techniek	_____	14	gezelligheid	_____
5	orgaan	_____	15	journalist	_____
6	organisatie	_____	16	journalistiek	_____
7	organiseren	_____	17	directie	_____
8	product	_____	18	directeur	_____
9	productief	_____	19	cultureel	_____
10	productiviteit	_____	20	cultuur	_____

Voorvoegsels met en zonder accent

Luister naar de docent. Hoor je het accent op de eerste lettergreep? Zet 'ja' of 'nee' achter het woord.

1	opstaan	_____	11	tegenhouden	_____
2	misslaan	_____	12	nadenken	_____
3	voorkomen	_____	13	overleggen	_____
4	doorzetten	_____	14	oeroud	_____
5	overtuigen	_____	15	overleggen	_____
6	overstappen	_____	16	ontbijten	_____
7	verhuizen	_____	17	binnenkomen	_____
8	mislukken	_____	18	afspreken	_____
9	vergeten	_____	19	stofzuigen	_____
10	uitnodigen	_____	20	oudtante	_____

6.3 OEFENEN MET VRAAGINTONATIE

1. Luisteroefening voor de vraagintonatie: hoor je een vraag?

Luister naar de docent. Als je een vraag hoort, zet je een vraagteken achter de zin. Als je geen vraag hoort, zet je een punt.

1 Suiker en melk ___	11 Ik werk hier ___
2 Koekje erbij ___	12 Jij werkt hier ___
3 Wacht eens even ___	13 En mijn kinderen ook ___
4 Vierentwintig euro ___	14 En je kinderen ook ___
5 Honderdtwintig euro ___	15 De hele vakantie alleen regen ___
6 Morgenochtend ___	16 De hele vakantie alleen regen ___
7 In Friesland ___	17 Jullie stappen weer eens op ___
8 In Groningen ___	18 Wij stappen maar weer eens op ___
9 De buurman van mijn moeder ___	19 En de volgende dag weer niet ___
10 De buurman van mijn moeder ___	20 En de volgende dag weer niet ___

2. Spreekoefening: vragen stellen en antwoord geven

Werk in tweetallen. De een stelt de vraag, de ander geeft antwoord.

Let op: bij het antwoord geef je het belangrijkste woord in de zin het zinsaccent. Dat betekent: stem omhoog, en iets harder.

1 Heb jij je ingeschreven?	Nee, ik heb me niet ingeschreven.
2 Heb je je kind al aangegeven?	Nee, ik heb mijn kind nog niet aangegeven.
3 Ga jij trouwen?	Nee, ik ga niet trouwen.
4 Wil je koffie?	Ja, ik wil graag koffie.
5 Mag ik iets vragen?	Ja, natuurlijk.
6 Hoe laat is het?	Het is ...
7 Woont u hier al lang?	Ja, ik woon hier al tien jaar.
8 Woont u hier alleen?	Nee, ik woon hier met mijn man en kinderen.
9 Wanneer ben je jarig?	Ik ben ... jarig.
10 Wanneer begint de cursus?	De cursus begint volgende week.

Bedenk nu samen nog tien vragen en antwoorden. Schrijf ze op.
Oefen samen om de beurt de vraagintonatie.

3. Spreekoefening voor de vraagintonatie: vragen stellen

Maak een vraag en denk daarbij aan de vraagintonatie: je stem gaat omhoog.

- 1 Je zoekt het toilet. _____
- 2 Je wilt een kopje koffie. _____
- 3 Je wilt een pond tomaten. _____
- 4 Je zoekt een bushalte. _____
- 5 Vraag waar iemand woont. _____
- 6 Vraag hoe iemand heet. _____
- 7 Je wilt weten hoe laat het is. _____
- 8 Vraag iemand mee naar de film. _____
- 9 Vraag waar het station is. _____
- 10 Vraag hoe duur de vis is. _____

7.1 SCHEMA GRAMMATICALE VORMEN: BETEKENIS EN REGELS

- Wat zijn betekenisdragende en wat zijn niet-betekenisdragende grammaticale categorieën?
- Wat zijn beregelde en wat zijn onberegelde vormen?

Met deze criteria als uitgangspunt hebben we hieronder een schema gemaakt. Dat kan helpen om te besluiten of je een regel wel of niet gaat uitleggen en er oefeningen voor gaat geven. Dit is uiteraard geen voorschrift, maar een handreiking voor het nemen van beslissingen over wel of geen uitleg van een regel en/of wel of niet oefenen.

	Eenvoudige regels	Complexere regels met veel uitzonderingen	(Bijna) niet beregeld
Betekenis	Meervoud Ontkenning (Rang)telwoorden Vragen/vraagwoorden Persoonlijk voornaamwoord Wederkerend voornaamwoord Bezittelijk voornaamwoord Bijwoorden Aanwijzend voornaamwoord: <i>deze/die; dit/dat</i>	Verkleinwoorden Trappen van vergelijking Werkwoorden, gebruik Werkwoorden, vorm Bijzinnen en voegwoorden Het woordje <i>er</i> Woordvolgorde (subject-werkwoord-object + overige zinsdelen)	Voorzetsels Modale hulpwerk- woorden Constructies met (<i>om</i>) + <i>te</i> + infinitief
Geen betekenis	Uitgang bijvoeglijk naamwoord Aanwijzend voornaamwoord: <i>deze/dit; die/dat</i> Betrekkelijk voornaamwoord: <i>die/dat</i>	Werkwoordspelling Woordvolgorde (inversie)	Lidwoorden Vaste verbindingen met voorzetsels Onregelmatige werkwoorden Scheidbare werk- woorden Wederkerende werkwoorden

Merk op:

Een paar aspecten zien we tweemaal in het schema: de aanwijzende voornaamwoorden hebben betekenis als het gaat over *deze* en *dit*, die 'hier', en *die* en *dat*, die 'daar' betekenen. De woordvolgorde heeft betekenis wat betreft de plaats van het onderwerp en het lijdend voorwerp, maar niet bij inversie.

De conclusie die we uit dit schema kunnen trekken, is dat we voorrang geven aan vormen met betekenis en dat we in eerste instantie alleen eenvoudige regels uitleggen. Dat komt overeen met het eerste vak van de tabel, waarin we juist die vormen zien staan, die in de meeste methodes al in het begin voorkomen. Grammatica moet cyclisch worden aangeboden: in het begin eenvoudig, zonder uitzonderingen, later uitgebreider, met uitzonderingen.

7.2 VOORBEELDEN MET LIDWOORDEN EN VOORNAAMWOORDEN

Op weg naar A2 kan dat er zo uitzien:

de-woorden

de auto – de auto's

de nieuwe auto – de nieuwe auto's

een nieuwe auto – nieuwe auto's

het-woorden

het huis – de huizen

het nieuwe huis – de nieuwe huizen

een nieuw huis – nieuwe huizen

Vanaf A2 kan erbij komen:

onze auto – onze auto's

deze auto (dichtbij) – deze auto's

die auto (veraf) – die auto's

welke auto? – welke auto's?

ons huis – onze huizen

dit huis (dichtbij) – deze huizen

dat huis (veraf) – die huizen

welk huis? – welke huizen?

7.3 VOORBEELDZINNEN WOORDVOLGORDE

- 1 Ik ben gisteren naar school gefietst.
- 2 Gisteren ben ik naar school gefietst.
- 3 Ben jij gisteren naar school gefietst? Wat zeg je?
- 4 Ik ben gisteren naar school gefietst, omdat het mooi weer was.
- 5 Omdat het mooi weer was, ben ik gisteren naar school gefietst.

Hang de zinnen aan de muur. In plaats van onderstrepingen zijn kleuren ook duidelijk.

Actieve werkvorm: print de zinnen uit en laat de onderstreping weg. De cursisten gaan in tweetallen de persoonsvorm (= het werkwoord dat met de persoon mee verandert) onderstrepen of een kleurtje geven.

7.4 OEFENEN MET WOORDVOLGORDE

Op weg naar B1: Waarom?

Leerdoel: volgorde van de bijzin

Duur: 20 minuten

Groepsindeling: tweetallen

We beginnen met het verzinnen van vragen aan elkaar die met ‘waarom’ beginnen. Schrijf ze op het bord. Sommige vragen willen cursisten misschien niet graag beantwoorden (Waarom ben je hier gekomen?), houd daar rekening mee.

De tweetallen gaan elkaar nu om beurten de vragen stellen. De anderen moeten hun antwoord beginnen met: ‘Omdat ...’ Daarbij moeten ze de goede woordvolgorde gebruiken. Loop zelf rond om te luisteren of dit ook gebeurt, en schrijf de eventuele missers op het bord, om deze later klassikaal te verbeteren. Deze oefening kan worden uitgebreid door de vragen niet meer op het bord te zetten, en door de cursisten te vragen op de volgorde in beide zinnen (vraag en antwoord) te letten.

Varianten: deze oefening kan ook met andere woordvolgordes worden gedaan. Bijvoorbeeld met ‘gisteren’: bedenk zinnen met: ‘Ik heb gisteren ...’ Daarna moeten de tweetallen om beurten een zin beginnen met ‘Gisteren heb ik ...’ Na een eerste ronde kunnen ze dit meer loslaten door andere bijwoorden of andere personen te noemen.

10.1 STAMBOOM VAN DE INDO-EUROPESE TALEN

